

דתנן, רבי מאיר אומר: כל תנאי שאינו כתנאי בני גר ובני ראובן — אינו תנאי!

ולכן אם יתלה את קיום המעשה בקיום התנאי, אך לא יכפול את התנאי, ולא יחזור ויאמר שאם לא יתקיים התנאי יתבטל המעשה — אין המעשה מתבטל באי קיום התנאי. ולא אומרים "מכלל הן — אתה שומע לאו" [הוא הדין שאין אומרים מכלל לאו אתה שומע הן].

אלא בהכרח, שמשנתנו בשיטת רבי יהודה היא, הסבור שמכלל לאו אתה שומע הן.

אך יש להקשות, מהמשך המשנה, שמובאים בה דברי רבי יהודה:

אימא סיפא: רבי יהודה אומר: האומר "ירושלים" — לא אמר כלום!

ומדסיפא של המשנה רבי יהודה היא, מוכרחים אנו לומר שהרישא של המשנה לאו בשיטת רבי יהודה היא!

כי אם היתה גם הרישא כרבי יהודה, לא היה צורך לומר בסיפא של המשנה "רבי יהודה אומר". שהרי כל המשנה, מתחילתה, היא לפי רבי יהודה.

ומשנינן: אכן כולה מתניתין — בשיטת רבי יהודה היא אמורה.

וחבי קתני: האומר כאימרא, כדירים, כמזבח, כהיכל, כירושלים — כיון שאמר זאת בכ"ף הדמיון, הרי זה נדר בקרבן.

וממשיכה המשנה לומר, שדוקא אם אמר

דברים אלו בכ"ף הדמיון הוא נאסר. לפי שרבי יהודה אומר: האומר "ירושלים" גרידא או אימרא גרידא או מזבח גרידא, בלי כ"ף הדמיון — לא אמר כלום.

ותמהינן: וכי אמר "כירושלים" — לרבי יהודה, מי מיתסר?

והתניא, רבי יהודה אומר: האומר "כירושלים" — לא אמר כלום, עד שידור במפורש בדבר הקרב בירושלים!

ומשנינן: כולה, כל משנתנו — בשיטת רבי יהודה היא.

ותרי תנאי, שני תנאים הם שנחלקו אליבא דרבי יהודה, מהי שיטתו.

התנא של משנתנו סבור שלפי רבי יהודה די בכך שיאמר "כירושלים", לפי שנוסח כזה מוכיח את דעתו של הנודר לאסור כמו דבר הקרב בירושלים.

ואילו התנא של הברייתא סבור שלפי רבי יהודה צריך לפרש דבריו, ולומר "כדבר הקרב בירושלים", ואם יאמר רק "כירושלים" כוונתו היא לעצים ואבנים של ירושלים.

תניא:

א. האומר: חולין, החולין, בחולין —

בין שהוסיף ואמר: שאוכל לך, שאז פשוט הדבר שלא אסר בדבריו כלום, ובין שהוסיף על "חולין" ואמר: שלא אוכל לך — מותר.

זאת, על אף שהיינו יכולים לפרש דבריו שרק מה שלא אוכל לך יהיה חולין, אך מה שאוכל לך יהיה אסור כקרבן.

ב. האומר: לחולין [לא חולין] יהיה מה שאוכל לך — אסור.

ואם אומר: לחולין [לא חולין] מה שלא אוכל לך — מותר!

ודנה הגמרא בדברי הברייתא:

רישא של הברייתא — מני? בהכרח, שבשיטת רבי מאיר היא, דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הין. ולכן, האומר "חולין מה שלא אוכל לך", אין אתה שומע מכלל דבריו כאילו הוא אומר "מה שאוכל לך יהיה כקרבן".

אך, אם כן, שברייתא זו בשיטת רבי מאיר היא אמורה, תיקשי, אימא סיפא:

"לחולין מה שלא אוכל לך" — מותר.

והרי לפי רבי מאיר, מי שאומר לשון שכזאת, נעשה כאומר "לקרבן יהא — לפיכך לא אוכל לך", והרי הוא אסור לאוכלו. ואילו הברייתא מתירה לאוכלו!

והראיה שכך סובר רבי מאיר, כי —

והתנן לקמן [יג א]: "לקרבן לא אוכל לך" — רבי מאיר אוסר.

כי היות ואמר "לא יהיה קרבן מה שלא אוכל לך", משמע מדבריו: אבל מה שאוכל לך — יהיה קרבן.

וקשיא לן: הא לית ליה לרבי מאיר "מכלל לאו אתה שומע הין"!

ואמר רבי אבא לתרץ את שיטת רבי מאיר במשנה, שהאומר "לקרבן לא אוכל לך" — נעשה כאומר בפירוש "לקרבן יהא — לפיכך לא אוכל לך". ואין זה שייך לענין "מכלל לאו אתה שומע הין".

ואם כן, הכא נמי, בברייתא זו, לפי הכלל שביארנו במשנה להלן בשיטת רבי מאיר, כשאומר "לא חולין לא אוכל לך", הכי קאמר ליה לחברו:

לא חולין ליהוי אלא קרבן — לפיכך לא אוכל לך!

ונמצא שחל נדרו. ומדוע התירה הברייתא לאוכלו, והרי העמדת את הברייתא בשיטת רבי מאיר?

ומשנינן: האי תנא של הברייתא הזו — סבר לה כרבי מאיר בחדא, ופליג עליה בחדא:

סבר לה כותיה דרבי מאיר בחדא — בכך דלית ליה לתנא של הברייתא "מכלל לאו אתה שומע הין".

ולכן אמר ברישא, שהאומר "חולין יהא מה שלא אוכל לך" אינו נאסר, כי לא אמרינן מכלל לאו אתה שומע הין, ואין אנו שומעים אותו כמי שאומר "לקרבן יהא מה שאוכל לך".

ופליג עליה בחדא — בקרבן.

שאינו סבור שמשמעות דברי האומר "לקרבן לא אוכל לך" היא "לקרבן יהא, לפיכך לא אוכל לך!".

ולפיכך הוא מתיר בסיפא, כשאומר "לחולין לא אוכל לך".

רב אשי אמר, לעולם כל הברייתא בשיטת רבי מאיר היא.

ואין להקשות, אם כן, מדוע מתיר רבי מאיר בסיפא, באומר "לחולין לא אוכל לך", והרי לשיטת רבי מאיר במשנה להלן הרי הוא נעשה כמי שאומר "לקרבן יהא — לפיכך לא אוכל לך".

כי הא, בכרייתא, מדובר בכגון דאמר "לחולין", בניקוד שווי"א תחת הלמ"ד, שאומר במפורש שיהא כחולין מה שלא יאכל. ורבי מאיר סבור שאין אומרים מכלל לאו אתה שומע הן, ולכן אין משמעות של נדר בדבריו.

ואילו הא, מה שטענת שלפי רבי מאיר הרי הוא נעשה כמי שאומר "לקרבן יהא — לפיכך לא אוכל לך", יכול להיות רק בכגון דאמר "לא חולין" [או לחולין בפת"ח תחת הלמ"ד] — דאז משמע: לא ליהוי חולין, אלא בקרבן.

שנינו במשנה: האומר טהור וטמא, נותר ופיגול — אסור.

בעי רמי בר חמא: האומר "הרי עלי דבר זה כבשר זבחי שלמים, לאחר זריקת דמים" — מהו?

ותמהה הגמרא על הספק: אי דקאמר מפורשות בהדין לישנא — הרי ודאי בהיתרא קא מתפיס! שהרי לאחר זריקת הדמים מותר בשר זבח השלמים באכילה, והרי הוא מתפיס בדבר המותר, ואין הוא נאסר.

אלא, הספק הוא בכגון דמחית שמביא בשר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים, ומחית, ומביא בשר חולין או ככר דהיתרא גביה, שם אותו לידו, ואמר על בשר החולין או על ככר ההיתר: "זה כזה" —

והספק הוא, מאי?

האם בעיקרו, באיסור שהיה בעבר על בשר זבח השלמים, לפני זריקת הדם, הוא קא מתפיס, וחל נדרו.

או דילמא, בהיתרא של בשר השלמים עכשו, משנזרק הדם, קא מתפיס.

שהרי לא אמר בלשונו מה היא כוונתו.⁽¹⁾

אמר רבא, תא שמע ממשנתנו, ששנינו בה: האומר נותר ופיגול — אסור.

והא בשר נותר ופיגול — לאחר זריקת יב-א

ובשיעורי רבי שמואל על הדרף, כאן, תמה על דבריו, שאם כן, כיצד מדמה הגמרא את השאלה הזאת למי שנדר להתענות ביום שמת בו אביו, ואחר כך הוא מתפיס ביום השנה, והרי שם הספק הוא רק אם מתפיס באיסור או בהיתר. אלא, בהכרח, שהספק בגמרא הוא באומד דעתו של אדם.

ובדבר הקושיה מדוע לא נאמר כאן את הכלל

1. בכתבים המיוחסים לגרי"ז מבאר שהספק הוא, כיון שגם לאחר זריקת הדם הבשר קדוש, אלא שהוא מותר באכילה כדין אכילת קדשים, והרי קדושתו של הבשר, גם לאחר זריקת הדם, היא מחמת הקדשתו, לכן יש להסתפק שמא הוא מתפיס עתה בגורם לקדושת הבשר, שהוא ההקדשה של הקרבן, והוה דבר הנדור, או שמתפיס בהיתר האכילה שלו.